

Fattigdom och brottslighet måste inte hänga ihop

Dagens Nyheter den 26 juni 2018

I mars förra våren skrev jag en kolumn i DN som resulterade i en hel del beröm, men också i att jag blev idiotförklarad. Jag hade skrivit om hur resultatet i en omdiskuterad myndighetsrapport ska tolkas, nämligen "Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet" från Brottsförebyggande rådet (Brå).

Texten landade i slutsatsen att politik som förbättrar utsatta gruppers sociala och ekonomiska ställning också är politik som minskar brottsligheten. Det är fortfarande en rimlig slutsats att dra på basis av rapporten, men det finns betydligt mer att säga om ämnet än vad jag gjorde då. Inte minst har det hänt en hel del i forskningens värld sedan Brå-rapporten publicerades.

Det som särskilt bekymrade mig förra våren var att de som berömde min kolumn ofta var politiker, medan kritiken kom från forskare som var aktiva inom fältet. Idiotförklaringen kom från en professor som rimligen borde kunna sin sak.

Det gjorde mig nyfiken. Som ekonom vill jag dessutom veta inte bara om en viss åtgärd kan förväntas ha effekt eller inte, utan också hur stor effekten är i förhållande till kostnaden. Den politiskt lättköpta poängen, att politik som bekämpar fattigdom och utsatthet också minskar brottsligheten, är i själva verket enkel att problematisera. Eftersom jag inte gjorde det i min förra text om ämnet, gör jag det nu i stället.

Om vi har begränsade resurser i samhället för att förebygga brottslighet, var gör dessa störst nytta? Det stämmer förvisso att personer som upprepade gånger dömts för brott tenderar att komma från svåra uppväxtförhållanden. Samtidigt är det ett faktum att de flesta med denna bakgrund inte väljer brottets bana. Något enkelt orsakssamband från fattigdom till brottslighet finns således inte, och sambandet är svagare än man luras att tro utifrån de brottsdömdas egenskaper.

Då och då är det nyttigt att påminna både sig själv och andra om att nästan alla brottslingar drack mjölk när de var barn. Det visar naturligtvis inte att mjölkkonsumtion leder till brott. Poängen är i stället att brottslighetens orsaker inte kan hittas genom att leta efter gemensamma nämnare bland brottslingar. Den insikten är både generell och viktig.

När vi i debatten talar om vissa inkomstskikt, sociala klasser eller stadsdelar som problematiska och kopplade till brottslighet, är det lätt att glömma bort att den stora majoriteten i dessa grupper inte är brottslig. De mönster och samband som finns kan ha väldigt olika typer av förklaringar. Den som upptäcker att nästan alla brottslingar kommer från fattiga förhållanden kan lätt ge exempel på hur erfarenheter av att växa upp i fattigdom bidrar till brottslighet. Uppväxtmiljön spelar roll för barns förebilder och påverkar vilka normer och influenser de exponeras för.

Samtidigt är det också troligt att barn till föräldrar med brottsligt beteende tenderar att hamna i fattiga miljöer i större utsträckning än andra. Det kan vara en direkt konsekvens av brottsligheten

eller bero på att en bakomliggande antisocial personlighetsstörning förklarar både det brottsliga beteendet och var familjen bor någonstans. Orsakssambanden är alltså inte helt enkla att reda ut.

De senaste åren har det kommit en hel del forskning på svenska data som är värd att fundera på. När det gäller brottslighet och missbruk syns exempelvis ingen skillnad mellan syskon som vuxit upp i samma familj men i olika bostadsområden. När jämförelser görs inom familjen syns inte heller någon skillnad mellan syskon som föddes under högkonjunktur eller under lågkonjunktur 1989-1993. Dessa resultat betyder inte att brottslighet förklaras helt eller ens mestadels av biologiska faktorer, men de talar emot att bostadsområde och tillfälliga inkomstsvängningar under uppväxten har en kraftig effekt på brottsligheten.

Det finns många goda skäl att bekämpa fattigdom och utsatthet. Däremot tyder mycket på att fattigdomsbekämpning inte är ett effektivt sätt att bekämpa brott. Alternativt värda att överväga är tidiga insatser för individer i riskzonen. Det kan röra sig om behandling av adhd, andra diagnoser eller om en typ av mentorsprogram för barn som nyligen visat sig kunna motverka asocialt beteende.

Forskningen är pågående, fältet är fullt av kontroverser och således underhållande och spännande att följa - åtminstone på lite avstånd.

En del som hörde av sig efter min kolumn förra våren antydde att sanningen om brottslighetens orsaker är av sådan karaktär att den inte bör beforskas eller tillåtas ha inflytande på den politiska debatten. Ligger det någon sanning i detta är det synnerligen problematiskt.

Samtidigt kan jag konstatera att en av de forskare vars artiklar jag uppmärksammades på - Amir Sariaslan - har förekommit flitigt i massmedierna det senaste året. Frågan om vad man får och inte får säga har kommit upp, men minst lika ofta har själva sakfrågan diskuterats. Det måste rimligen ses som ett gott tecken. Forskningen om brottslighetens orsaker vinner inte på att vissa perspektiv är tabubelagda.

Andreas Bergh